

„Jak sobie poradzę? - zabawy tematyczne związane z aktywnością społeczną dla dzieci z problemami komunikacyjnymi”.

Program dla uczniów Zespołów Edukacyjno-Terapeutycznych Szkoły Podstawowej Zespołu Placówek Specjalnych w Tczewie.

Opracowała:

Karolina Woźniak

Wstęp

Zabawa to jedna z pierwszych form nauki, naturalnie pojawiających się u ludzi. Pomaga ona rozwijać się intelektualnie, emocjonalnie i ruchowo. Uczy funkcjonowania w społeczeństwie, relacji z innymi, kształtuje charakter i nastawienie do świata. Uczy życia - pomaga przezwycięzać lęk i nieśmiałość, buduje poczucie własnej wartości.

Zabawa pojawia się na każdym etapie rozwoju dziecka. Można wyróżnić różne jej typy: manipulacyjną, konstrukcyjną, rytmiczno-ruchową, badawczą, dydaktyczną i tematyczną. Tak naprawdę, to każda niemal z nich zawiera różne elementy. Zawiera treści dydaktyczne, przeważnie konieczna jest w niej jakaś manipulacja przedmiotami, a wystarczy, że uczestniczą w niej dwie osoby, aby mówić o rozwoju interakcji społecznych i komunikacji.

Niniejszy program dotyczy zabaw tematycznych dla dzieci z ograniczoną lub niewykształconą komunikacją werbalną.

Zabawa sytuacyjna prowokuje do współuczestnictwa. Dziecko naśladuje w niej czynności zaobserwowane w swoim otoczeniu. Udaje całe sekwencje zachowań, odgrywa role, naśladuje różne czynności w danym kontekście sytuacyjnym.

Najistotniejszą cechą zabawy jest jej temat. Dzieci bawią się w sklep, dom czy szkołę. U maluszków może ograniczyć się do jednego elementu np. „gotowania obiadu”.

Ważnym składnikiem zabaw są wypowiedzi, czy też komunikaty wywiązujące interakcję społeczną. Często związane są z jakimś szczególnym przeżyciem, tak wzmocnione emocjonalnie stanowią bardzo dobry materiał do nauki. Tego typu zajęcia scalają ważne dla rozwoju funkcje fizyczne i psychiczne. Niektóre dzieci, np. z autyzmem, upośledzeniem, nie inicjują spontanicznie takich zabaw,

jak to się dzieje w przypadku dzieci w normie rozwojowej. Niewątpliwym utrudnieniem może być poważne ograniczenie w postaci zaburzenia lub braku werbalizacji. Program ten ma pomóc w porozumiewaniu się w sytuacjach życiowych, z jakimi stale spotyka się dziecko: w szkole, poza nią oraz w domu, wykorzystując do tego celu metody i systemy komunikacji alternatywnej i wspomagającej.

Założenia programu:

Program „Jak sobie poradzę?” przeznaczony jest dla uczniów upośledzonych umysłowo w stopniu umiarkowanym i znacznym, mających problemy z komunikacją werbalną. Elementy programu połączone są z programem nauczania, realizowanym podczas zajęć w klasie. Przewiduję wykorzystanie następujących metod i systemów i urządzeń komunikacyjnych:

- System gestów Makaton
- Program Mów-ik
- Program Boardmaker Speaking Dynamically Pro
- Urządzenia głośnomówiące typu Go-talk i Bic-Mac

Do napisania programu skłoniło mnie doświadczenie w pracy logopedycznej z dziećmi z wieloraką niepełnosprawnością.

Zabawa tematyczna, nawiązująca do własnych doświadczeń dzieci będzie, moim zdaniem, bardzo dobrym motywatorem rozwoju kompetencji komunikacyjnych. Zaopatrzy je w gotowe wzorce porozumiewania się w określonych sytuacjach, przygotowując do samodzielności i radzenia sobie ze stresem. Program ma potwierdzić ścisły związek nauczania i życia codziennego, bliskiego każdemu dziecku.

Program musi być:

- Przystosowany do indywidualnych potrzeb dziecka (dobór metod i treści w zależności od możliwości dziecka)
- Realizowany na zajęciach logopedii (ze średnią założoną częstotliwością: raz w miesiącu), ale też w domu i na terenie szkoły (w różnych sytuacjach, które prowokują jego wykorzystanie)
- Rozłożony w czasie i obejmuje okres nauki w szkole (wstępnie jest rok szkolny, w którym uczestniczy ono w zajęciach logopedii, z możliwością kontynuacji w kolejnym)

- Uczestnicy programu:
dzieci z różną niepełnosprawnością, niemówiące, jak i z zaburzoną komunikacją werbalną,
dorośli - logopeda, nauczyciele, domownicy.

Cele programu:

Cel główny:

Rozwijanie kompetencji komunikacyjnych i społecznych uczniów w różnych kontekstach sytuacyjnych

Cele szczegółowe:

- Dostarczenie dziecku programu i narzędzi jego realizacji (w postaci piktogramów i zastawów głośnomówiących) jako pomocy w porozumiewaniu się
- Stwarzanie okazji do samodzielnego wypowiedzania się i nawiązywania dialogu
- Ćwiczenie koncentracji i cierpliwości (czekanie na swoją kolej)
- Wzbogacanie słownictwa biernego i czynnego
- Rozwijanie umiejętności społecznych
- Zmniejszanie stresu i napięcia emocjonalnego związanego z nowymi sytuacjami
- Rozwijanie poczucia sprawstwa i umiejętności podejmowania samodzielnych, świadomych decyzji
- Przystwojenie konkretnych zwrotów przydatnych w kontaktach interpersonalnych, w tym zwrotów grzecznościowych i wzorców zachowań społecznie akceptowanych
- Rozwijanie sfery poznawczej, społecznej i motorycznej, sprzyjającej rozwojowi komunikacji
- Przystwojenie pojęć określających położenie (na, pod, itp.)
- Nabycie umiejętności formułowania pytań i stawiania odpowiedzi jako nawiązania dialogu, realizującego określony cel (wywołanie odpowiedniej reakcji rozmówcy)
- Nabycie praktycznych umiejętności komunikacyjnych, możliwych do wykorzystania w życiu.

Treści programowe:

Treści, które chcę przybliżyć uczniom podzieliłam ze względu na miejsce na zajęcia domowe (pranie, gotowanie, mycie się, ubieranie) oraz odbywające się poza domem (u lekarza, w sklepie, w McDonaldzie, w restauracji czy u dentysty).

Przybliżam i uczę zachowań, które można zaobserwować we własnym domu, naśladując czynności najbliższych, np. rodziców podczas prania czy przygotowania posiłków ale też odtwarzając wizytę u lekarza. Dzieci uczą się porozumiewać, wykonywać polecenia uczestnicząc w zabawie, posługując się zabawkami będącymi miniaturami naturalnych przedmiotów używanych w życiu. Wykonują polecenia i sami decydują o kierunku zabawy, odpowiednio wykonując daną czynność, czy pobudzając do działania osoby współuczestniczące. W zależności od możliwości psychofizycznych dzieci korzystają z tabletu i Mów-ika, piktogramów, czy zestawów Go-Talk.

Blok tematyczny: pranie

Rekwizyty: zabawkowa pralka, ubranka dla lalek, klamerki, sznurek, szablony pralki i szafy, piktogramy wszystkich rekwizytów, etykiety: brudne -czyste, sekwencje działań zapisane na Mów-iku

Przewidywane osiągnięcia ucznia:

- Rozumienie i posługiwanie się zwrotami: brudne - czyste, wypierz, wysusz, powieś, itp.
- Wykonywanie określonych czynności wg poleceń zapisanych przy pomocy Mów-ika (użycie kodu kolorów, wyznaczających kolejność czynności)
- Dobieranie etykiety do przedmiotu, zdjęcia, obrazka
- Opanowanie sekwencji działań związanych z wykonywaniem prania i suszeniem odzieży.

Blok tematyczny: ubieranie

Rekwizyty: ubranka dla lalek (różne okazje), miś i lalka, piktogramy z wszystkimi rekwizytami, sekwencje działań i zwrotów zapisane na Mów-iku.

Przewidywane osiągnięcia ucznia:

- Posługiwanie się zwrotami typu: zapnij guzik, zasuń zamek, załóż buty itp.
- Umiejętność doboru ubrania do okazji
- Opanowanie znajomości nazw różnego rodzaju odzieży
- Opanowanie umiejętności ubierania się wg określonego schematu
- Umiejętność określania prawej i lewej strony ciała

Blok tematyczny: **w łazience**

Rekwizyty: mydło, mydelniczka, miska z wodą, lalka, ręcznik, piktogramy z oznaczeniem wszystkich rekwizytów, schemat czynności i zwrotów zapisany na Mów-iku.

Przewidywane osiągnięcia ucznia:

- Wykonywanie działań i posługiwanie się zwrotami wg schematu na Mów-iku
- Umiejętność kojarzenia nazw poszczególnych części ciała i wskazywania ich
- Wykonywanie sekwencji mycia rąk i twarzy.

Blok tematyczny: **w kuchni**

Rekwizyty: zabawkowe garnki, sztućce i kuchenka, piktogramy, zapis różnych zwrotów przydatnych w kuchni na Mów-iku, sypkie składniki produktów (ryż, kasza), zdjęcia i plastikowe imitacje produktów spożywczych

Przewidywane osiągnięcia ucznia:

- Posługiwanie się zwrotami stosowanymi np. w czasie gotowania
- Opanowanie znajomości nazw różnych produktów i naczyń
- Wykonywanie czynności imitujących prace kuchenne.

Blok tematyczny: **W sklepie**

Rekwizyty: zabawkowe imitacje kasy, wagi, koszy, pieniędzy, plastikowe produkty spożywcze, zapisy zwrotów na Mów-iku, Go-Talku, piktogramy.

Przewidywane osiągnięcia ucznia:

- Opanowanie zwrotów związanych z kupowaniem i sprzedawaniem, w tym zwroty grzecznościowe stosowane w takich okolicznościach (np. ile to kosztuje, proszę mi zważyć, ile płacę, dziękuję, poproszę o)
- Znajomość kolejności postępowania w czasie dokonywania zakupów
- Umiejętność nawiązywania dialogu z wykorzystaniem sekwencji Mów-ika
- Czekanie na swoją kolej
- Kierowanie zabawą poprzez określanie zwrotów akcji.

Blok tematyczny: u lekarza

Rekwizyty: zabawkowe akcesoria lekarskie, opakowania imitujące lekarstwa, plaster, bandaże, szablon recepty (rzepy i piktogramy), piktogramy, miś, lala, zapis zwrotów używanych u lekarza na Mów-iku.

Przewidywane osiągnięcia ucznia:

- Posługiwanie się zwrotami i operowanie nazwami przedmiotów używanych przez lekarza i pacjenta
- Wykonywanie poleceń wg zapisu Mów-ika lub Go-Talka
- Naprzemienność działań
- Spontaniczne kierowanie zabawą

Blok tematyczny: u dentysty

Rekwizyty: zestaw ciastolinowy „dentysta”, piktogramy, zapis zwrotów używanych u stomatologa na Mówiku lub Go-Talku.

Przewidywane osiągnięcia dziecka:

- Posługiwanie się zwrotami związanymi z wizytą u dentysty
- Kierowanie zabawą
- Nawiązywanie dialogu
- Wykonywanie czynności zawartych w poleceniach.

Blok tematyczny: w McDonalddie

Rekwizyty: pluszowe imitacje elementów składowych kanapki (bułka, sałata, szynka, ser itp.), piktogramy, zwroty i nazwy produktów na Mów-iku, zwroty grzecznościowe na Go-Talku.

Przewidywane osiągnięcia ucznia:

- Dokonywanie wyboru zamówienia (zwrotów i elementów hamburgera)
- Kierowanie zabawą (świadome podejmowanie decyzji).

Blok tematyczny: u mechanika

Rekwizyty: zabawkowe narzędzia, piktogramy, zapis i zdjęcia narzędzi na Mów-iku.

Przewidywane osiągnięcia ucznia:

- Posługiwanie się zwrotami i nazwami wybieranych narzędzi
- Kierowanie zabawą (wybór narzędzia i sprzętu do naprawy).

Ewaluacja

W ocenie efektywności wdrażanego programu pomoże bieżąca, ukierunkowana obserwacja uczniów w różnych sytuacjach, zarówno podczas zajęć w szkole, jak i w naturalnych kontaktach np. w sklepie. Dokonywana będzie wstępna oraz końcowa diagnoza pedagogiczna ucznia. Bogatym źródłem informacji o nabywaniu nowych kompetencji komunikacyjnych przez dziecko będą spostrzeżenia rodziców, opiekunów i nauczycieli, którzy po zakończeniu programu odpowiedzą na pytania dot. jego efektów.

Narzędziami służącymi sprawdzeniu skuteczności niniejszego programu będzie stosowanie stosownej dokumentacji (zapisy w dziennikach terapii logopedycznej i arkuszach obserwacji ucznia, zapisy bieżących uwag nauczycieli i rodziców oraz ankieta końcowa, podsumowująca pracę dziecka w ramach programu).

Ankieta skierowana do osób kontaktujących się z dzieckiem z zaburzoną komunikacją

Szanowni Państwo, proszę o opinię dotyczącą kompetencji komunikacyjnych dziecka, przejawianych różnych sytuacjach społecznych.

1. Czy jest Pani(Pan)
  - a) Nauczycielem
  - b) Rodzicem
  - c) Inną osobą kontaktującą się z dzieckiem
2. Czy dziecko przejawia aktywność komunikacyjną w kontakcie z drugą osobą w sytuacjach domowych(proszę podać przykłady)
  - a) Reakcja werbalna
  - b) Gesty
  - c) Mimika
  - d) Inne
3. W jakich sytuacjach (podczas jakich czynności) zauważyła Pani(Pan) aktywność komunikacyjną dziecka, proszę je opisać
  - a) Podczas gotowania(przygotowania posiłku)
.....
  - b) Podczas prania
.....
  - c) Podczas sprząwania
.....
  - d) Innych w domu (jakich)
.....
.....
  - e) W sklepie (kupując)
.....
  - f) U lekarza
.....
  - g) W szkole
.....
  - h) Innych poza domem(jakich)
.....
4. Czy zauważyła Pani(Pan) zmianę w zachowaniu i reakcjach komunikacyjnych dziecka i na czym ona polegała?
  - a) Tak
.....
  - b) Nie
.....
  - c) Nie wiem
.....

Bibliografia:

Kaczmarek B. B. (red) „Autyzm i AAC alternatywne i wspomagające sposoby komunikacji osób z autyzmem” wyd. „Impuls” Kraków 2015.

Winczura B.(red) „Dzieci o specjalnych potrzebach komunikacyjnych: diagnoza, edukacja, terapia” wyd. „Impuls” Kraków 2015.

Minczakiewicz E. „Zabawa w rozwoju poznawczym i emocjonalno- społecznym dzieci o zróżnicowanych potrzebach i możliwościach”
Wyd. „Impuls” Kraków 2006.